

Refleksjoner om *kroppps- og selvbilder*

• AV TONE SKJERVEN

Alt skal fjernast

*Sveitte, blod, ekseskrement,
støv, oske, visna lauv,
lukt.*

Alt skal fjernast

fordi det er resultat av dampande liv.

Usanitært, og alt for nær den dryge elskhug.

For nær fødsel og død.

Menn og kvinner skal gå omkring

*og forme sitt hår og ansikt etter godtekne mønster,
aldri falle ut av sin type.*

Men når ansiktet er reint for pudder og leppestift.

Når kroppen fell ut av korsettet og formar seg

over madrassen og mørkret løyner alle drag,

hender det store under

at to menneske kan finne saman

under eit teppe av sveitte

og avsindige kjærteikn.

Og når mennesket svagar

i sin siste storm,

hender det at noko brest

og blir til støv

og jord,

likksom visna lauv.

Marie Takvam

Dikt i utval

Å oppleve seg selv

Det skal handle om kroppen, dette organ som vi bærer med oss og som skaper både glede og sorg. Denne tilsynelatende avgrensede organisme som lever i verden og kommuniserer. «Kroppen lekker i begge ender», sier Finn Skårderud i boka «Uro». Det gjelder inntak og avløp, mat, væske, symboler og tegn. Kroppen – det vi viser utad, det umiddelbart synlige som andre ser og som vi ikke ser selv annet enn når vi ser oss i et speil, eller på foto. Jeg så nettopp en merkelig film «Being John Malkowitch». En person får tilgang til hjernen til JM og sitter inne og kikker ut. Det blir et underlig perspektiv, å oppleve en annen fra innsiden er ikke det samme som å oppleve seg selv. Du kan ikke være observatør til seg selv. Hvordan kan du da vite hvordan du trer fram for andre? Du må stole på speilbildet, det som trer fram når du observerer deg selv i et glass som reflekterer, og det speilet du får gjennom den andres blikk. Det kan være oppbyggende eller nedbrytende for selvbildet. Hvordan andre møter deg kan bli avgjørende for om du opplever bildet av deg selv som godt eller dårlig.

Å framstå for andre

Vi er opptatt av hva andre synes og vil gjerne leve opp til våre idealer. Idealbilder får vi gjennom moter og trender, filmstjerner og idoler, mennesker rundt oss som vi ønsker å ligne og som vi ønsker skal like oss. Gjennom kulturell informasjon etablerer vi etter hvert mer eller mindre internaliserte normer for hvordan man skal tre fram. En god strategi for mange synes å være å gjøre det som forventes i kulturen, ikke stikke seg for mye fram, unngå å synes for mye.

Mennesker har til alle tider og i alle kulturer pyntet seg, brukt klær, sminke, maling, fjær, ringer, smykker og andre effekter for å tre fram slik det er ønskelig for oss selv og den kulturen vi lever i. – Eller slik vi tror at andre vil like oss. Ikke alt har vært og er helt ufarlig eller uskadelig. For hundre år siden og rundt der, var det viktig å snøre inn livet på damene i finere kretser, i gårsdagens Kina måtte de snøre pikebarnas føtter til det forkrøplete for å følge kulturens krav, og alle har vel sett bilder av afrikanske kvinner med et antall ringer rundt halsen, en anordning som strekker halsen, men som ødelegger evnen til å holde hodet oppe. Det er

mye av dette som virker fornuftsstridig. Det er allikevel et faktum at mange mennesker velger å maltraktere egen kropp for å kunne stå fram med verdighet. Det må handle om en viktig fellesmenneskelig mekanisme.

Hva ser vi nå til dags? Piercing, kroppsbygging, tatovering, forskjellige måter å ordne håret på, hårfjerning, hårfarging – og kosmetisk kirurgi i utallige varianter. Man kan fettsuges, heve øyelokkene, løfte ansiktet, rette på nese, ører etc, få fyldigere lepper, rette på kjønnsdelene, ta vekk overflødig hud på mage eller andre plasser, få større eller mindre bryst – ja det er mange muligheter for å skulpturere kroppen i retning av hva man ønsker. Kroneksempelen på dette er Michael Jackson som har formet sin nese til det ugjenkjennelige og bleket huden. Han holder visst på å miste hele nesa. Det finnes vel grenser for hvor mange ganger man kan sette kniven i levende stoff og komme fra det med hell...

Hva med å fikse på kroppen?

For en tid siden hørte jeg Reidun Førde, leder for «Rådet for legeetikk» i radioprogrammet «Verdibørsen». Hun uttrykte her tildels sterk skepsis til at leger driver med kosmetisk kirurgi på friske kropp. Dette kan føre til at de bidrar til at folk faktisk får en manglende evne til aldring og naturlig utvikling av kroppen, mente hun. Et annet aspekt er at tjenesten blir som en vare, legen gjør det kunden vil han skal gjøre uten å ta tilstrekkelig hensyn til hvilke konsekvenser inngrepet kan ha for kvinnen – da tenker hun først og fremst på økonomiske og psykologiske aspekter, men også på medisinske overtramp. Hun mener det må stilles andre krav til legenes virksomhet enn til frisøren, kosmetologen og hudpleieren. Legen er utdannet til å ivareta folks helse. Plastikkirurgen må være sikker på at inngrepet er til pasientens beste, og at hun ikke utnyttes økonomisk. Virksomheten bør heller ikke gå på bekostning av køene i det offentlige helsevesen. Det er nok av pasienter som trenger korreksjon av medisinske grunner, f.eks. brannskader, cancer etc. Hun peker på et kjent problem, at mange velger å arbeide på det private markedet og driver en annen praksisprofil enn det offentlige.

Med disse uttalelsene i bakhodet, gir jeg meg igjen i kast med noen refleksjoner.

Er kosmetisk kirurgi helsebringende eller helseskadelig? Er fenomenet et uttrykk for en manglende toleranse av annerledeshet og lyter i vårt samfunn slik at vi som leger faktisk er med å medikalisere større eller mindre kroppslige skavanker ved å slippe medisinen og legene til på det. Hva gjør dette med oss leger, hvordan forholder vi oss til kroppen, egen eller pasienters, når det stadig er noe som burde vært annerledes eller rettet på? Hva tenker vi om de som er overvektige, og

hva formidler vi av holdninger til folk som ikke passer så godt på kroppen sin? Hvor mange pasienter føler seg krenket etter å ha vært hos legen og fått med seg noen formanende ord?

Hva er det dette stadig økende endringsbehovet er uttrykk for i vår tid? Har vi fått et grenseløst samfunn der det skapes inntrykk av at alt kan endres ved hjelp av teknikk? Er det misnøye med Guds skaperverk slik det framtrer, vil vi gjøre det uperfekte perfekt? Det drysser med spørsmål når jeg begynner å tenke på dette

Kroppen som maskin

På skolen lærer mine elleveåringer at kroppen er en fantastisk maskin. Jeg møter maskin- metaforen igjen i boka som far har kjøpt til sine døtre for at de skal lære mer om vår fantastiske kropp – «Menneskekroppen – naturens mesterverk. Detaljene i vår fantastiske, levende maskin»¹. Her beskrives f.eks. følelsene som følger: «De er livsviktige når vi står i fare og synes å utvikle seg utenom viljens kontroll.» «Man skulle nesten tro at det at vi har følelser ville ødelegge analogien mellom mennesket og maskinen. Maskiner gråter ikke av sorg eller glede, de ler ikke, forelsker seg ikke og får aldri følelsen av at noen er ute etter dem. Likevel ser det ut til at følelsene faktisk er resultater av de kompliserte mekanismene i hjernen og nervesystemet, og samspillet ved overføring av nerveimpulser.» –Så vi kan ut fra dette endelig fastholde forestillingen om mennesket som maskin så langt....

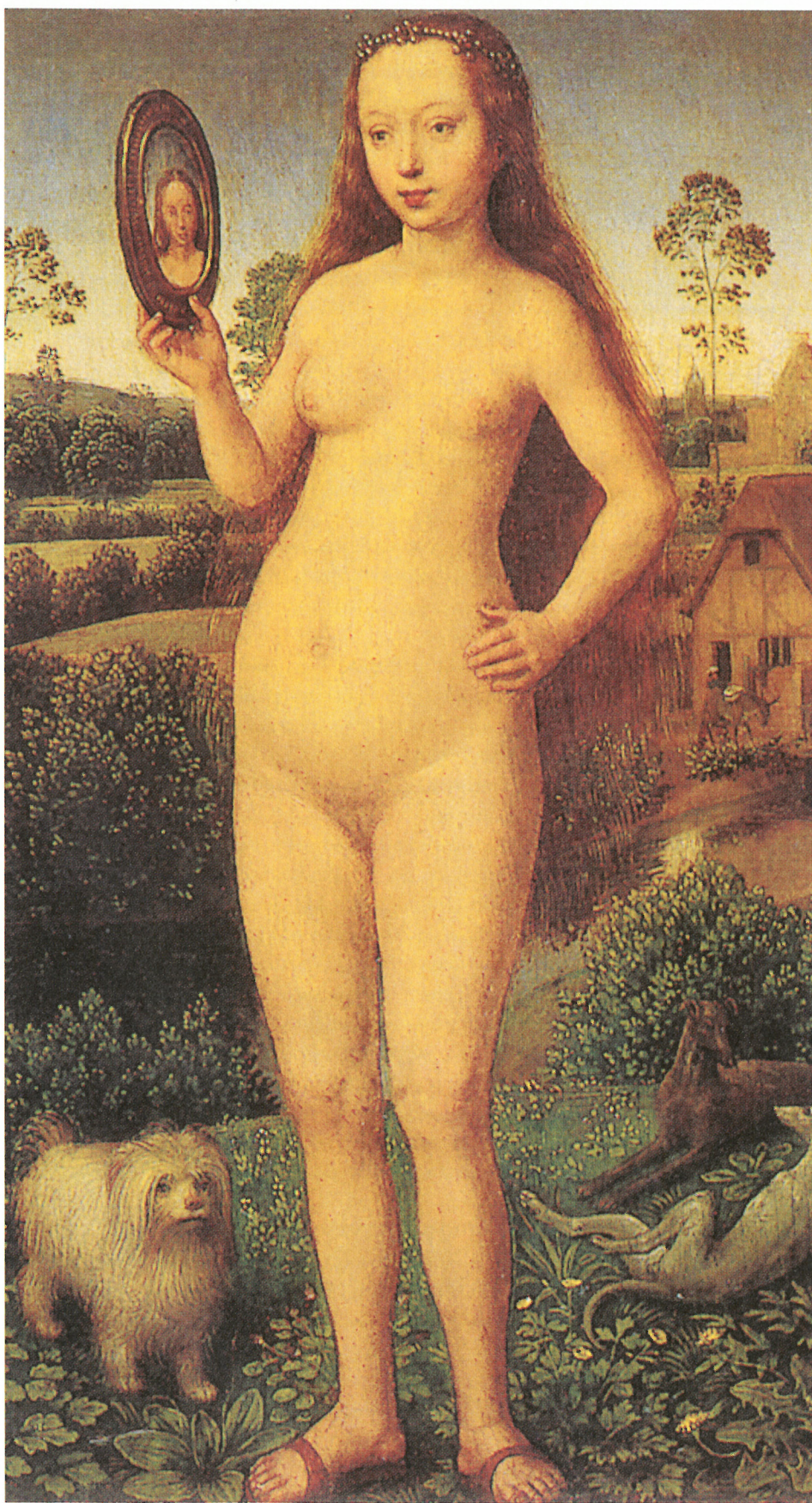
Men hva med relasjonen?

Det ser ut som om det blir en slags dobbelthet i bildet. På den ene siden fikser vi på kroppen som om den skulle være en maskin, men vi gjør det for å påvirke andre, altså er det i relasjonelt øyemed. Det mest spennende i dette er å tenke på om vi egentlig forbedrer våre utsikter til gode relasjonelle forhold ved å fikse på kroppen, eller om vi forringer den? Eller, slutter vi å skamme oss og skjule oss når bare den valken er borte, eller øyelokkene er blitt hevet? Er en operasjon nok til å forandre selvbildet?

Hvem definerer hva som er et problem?

I radioprogrammet «Verdibørsen» omtalt ovenfor, refereres det til en kvinne som alltid har hatt kompleks for kjønnsleppene sine. Er det uetisk å rette på noe som en har livslange kompleks for? Hun forteller at hun etter å ha fått utført den etterlengtede operasjon kan eldes med verdighet. Jeg har hørt flere slike historier. Kanskje man faktisk får bedre selvfølelse av å få rettet på noe man selv er misfornøyd med, men som for andre ikke ville betydd noe. Hvor utstående ører skal du ha før det aksepteres som et (psykologisk) problem? Hvor store ridebukselår skal du ha før det er akseptert skjemmende? Hvem skal definere hva som er innenfor rammene av problem og ikke?

Hans Memling, 1465–1494, *La Vanité*, Musée des Beaux Arts, Strasbourg.

Teologiprofessor Trygve Wyller og redaktør av boka «Skam», også har noen avsluttende kommentarer i det samme radioprogrammet som er interessante... Han uttaler at han tar helt avstand fra denne ytre fokuseringen på kroppen. Det undrer meg noe når han er opptatt av skam. Vi er vår kropp, den er ikke noe vi bare har (med oss). Vi kan derfor lure på hvorfor det skal være mer ekte eller riktig å fokusere på de indre kvaliteter, hva nå dette måtte være, enn å fikse på det ytre slik at man står mer positivt fram for omverdenen. Er ikke dette uttrykk for et verdivalg det og, der ytre skjønnhet ikke anses som «høyverdig» nok? Er det derfor vi velutdannete barn av 70-åra med fokus på de intellektuelle kvaliteter kan tillate oss å se kritisk på dem som ønsker en ansiktsløfting for å bli mer attraktive? Kan det dreie seg om forakt for noe vi anser som mindreverdig, noe som ikke teller for oss? Affektteoretikeren Tomkins har foreslått at forakt er projisert skam-følelse. Ja, kanskje det nettopp er misunnelse og sjalusi som gjør at vi holder på vår makt og rakker ned på dem som satser på skjønnhet?

Litteratur:

- 1 Whitfield P (red.). *Menneskekroppen – Naturens mesterverk*. Oslo: Grøndahl Dreyer 1996
- 2 Tomkins SS. *Shame I* Nat Hansen D (red.) *the many faces of shame*. New York: The Geri Hord Press 1987